

Verdenslitteratur på svensk

Af Anne-Marie Mai

Anmeldelse af den videnskabelige antologi, *Wår lärde Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hendes tid*, red. Valborg Lindgärde, Arne Jönsson og Elisabet Göranson, Språk- og Litteraturcentrum, Lunds universitet, Skåneforlaget, 2010.

Den svenske digter, Sophia Elisabet Brenner (1659-1730), var en af sin tids europæiske berømtheder. Hun var en lærd kvinde af den slags enhver europæisk nation med respekt for sig selv holdt af at fremvise og føre lister over. De lærde kvinder var genstand for hyldest, men de blev paradoksalt nok både set som bevis for kønnenes intellektuelle jævnbyrdighed og som sjældne samleobjekter og undtagelser fra en gældende kønnenes orden. I Holland roste man sig af Anna Maria Van Schurman (1607-1678), i Venedig havde Helena Lucretia Cornaro Piscopia (1646-1684) gjort sig gældende som filosof, i Skotland imponerede Catharine Trotter Cockburn (1679-1749) i Frankrig dyrkede man Anne Le Fèvre Dacier (1654 - 1720) og senere Emilie du Chatelet (1706-1749). I Danmark havde adelsdamen Birgitte Thott (1610-1662) hævet sig til de lærdes rækker og havde fået arbejdsmuligheder på mændenes lærdomsinstitution, Sorø Akademi.

Den svenske Sophia Elisabet Brenner kunne måle sig med sine europæiske medsøstre: Hun havde to modersmål: tysk og svensk, forstod hollandsk, engelsk og digtede både på italiensk og latin. Samtidig blev hun en af de første digtere, der begyndte at skrive på svensk. Hun placerede sig som en mester inden for en ny kunstdigtning på modersmålet, som man også sled med at få skabt i andre nordiske lande. Sophia Brenner var lidt yngre end Thomas Kingo (1634-1703), og hun delte på mange måder hans ambitioner om at højne den kunstneriske kvalitet inden for den religiøse modersmåls- og lejlighedsdigtning. Kingo var blandt de berømte digtere, Brenner gerne ville i kontakt med. Hun sendte ham derfor 1696 et latinsk lærdomsbrev, et digt på svensk og digte til diverse modtagere på forskellige sprog. Men Kingo viste sig ikke som nogen hædersmand: trods flere rykkere fik han aldrig svaret sin svenske kollega. Heldigvis fik en anden dansk lærd, historikeren og juristen, Otto Sperling d.y. (1634-1715) forbindelse med den svenske stjerne og indledte en brevveksling med hende. Hun kom med i hans latinske manuskript om lærde kvinder, "De foeminis omni ævi doctis" (Om alverdens lærde kvinder), som han arbejdede på i årevis. Da Sperling beklagede sig over for Kingo, hævdede denne,

at han havde udlånt manuskripterne til andre uden først selv at læse dem, men nu ville han straks tage sig sammen...Det skete dog aldrig!

Den interessante historie om Sophie Brenner og Thomas Kingo fortæller af den danske latinist og Sperling-kender, Marianne Alenius, og den er kun en af de mange, man som læser bliver delagtig i, når man giver sig i kast med den store videnskabelige antologi, *Wår lärde Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hendes tid*, der udkom i 2010. Antologien er blevet til efter et symposium på Lunds universitet i 2009 og tæller 24 bidrag. Heraf er 4 forfattet af den ene af værkets redaktører, litteraten og teologen, Valborg Lindgårde, der også står for udgivelsen af Sophia Elisabet Brenners *Samlade dikter*. Denne udgivelse blev påbegyndt i 2009 hos Svenska Vitterhetssamfundet.

En perspektivrig historie

Sophia Brenner voksede op i Stockholm som barn i en borgerfamilie, der tilhørte det tyske mindretal, og hvor der blev gjort meget ud af pigebørnenes uddannelse. Sophia Brenner viste hurtigt talent for sprog og versekunst. Hun beskriver selv sin opvækst, uddannelse og tilegnelse af latin i et selvbiografisk digt, udgivet posthumt i 1732. Som 21-årig blev hun gift med Elias Brenner, der var numismatiker, miniaturemaler og embedsmand. Ægteparrets hjem blev et livligt mødested for kunstnere og digtere, og Sophia Brenner dyrkede selv den populære og tidstypiske genre, lejlighedsdigtningen, som viste sig både at være en smidig og udfordrende udtryksform, der fik hendes talent til at blomstre. Lejlighedsdigtene gjorde hende til en førende skikkelse inden for en ny svensksproglig litterær kultur, hvor digtere og lærde udvekslede breve, digte og hyldest. Det var ikke sædvanligt, at lejlighedsdigte blev udgivet i samlet bogform, men Brenners digte blev både samlet og trykt. Første bind af hendes *Poetiske Dikter* udkom i 1713 og indeholdt foruden hendes egne digte også hyldestdigte til hende. Del 2 af udgivelsen *Poetiske Dikter* udkom i 1732 efter hendes død. Men i levende live nåede hun i 1726 at få udgivet sit største værk, *Wårs herres och frälsares Jesu Christi alldraheligaste pijnos historia, rijmvijs betrachtad*, et passionsdigt, der viste hendes verse-mesterskab og hende evne til at udtrykke dybe og inderlige religiøse erfaringer. Digtet var hendes tak for som den første kvinde i 1723 at være tildelt forfatterpension af rigsdagen.

Sophia Elisabet Brenner er en fascinerende litterær skikkelse af især fire grunde: for det første bidrager hun som digter og kulturpersonlighed til en af de største europæiske diskussioner gennem tiderne: diskussionen om kønnenes intellektuelle ligestilling; for det andet er hun som mesterlig kunstpoet med til at skabe nordisk

modersmålsdigtning og et svensk litteratursprog; for det tredje kan man i hendes digtning finde impulser såvel fra barokkens stramt strukturerede tænkning og digtning, fra oplysningstidens tankemæssige nybrud og fra en ny inderlig religiøs digtning; for det fjerde er historien om hendes europæiske berømmelse et fascinerende eksempel på en konsekvent og gennemtænkt markedsføring, hvor hun dygtigt førte sig i felten som berømthed og sidenhen blev lanceret som den svenske Sappho.

Fra Sophia Brenners opus kan man på nordisk grund drage linjer til såvel Thomas Kingo som Ludvig Holberg og H. A. Brorson – ikke så lidt af en teologisk og litteraturhistorisk mundfuld; men det er herligt stof for alle, der gerne vil tænke litteraturhistorisk nyt, finde spændende ikke så kendte tekster, og som tør forlade de vanlige litteraturhistoriske kasser og periodiseringer og gå på opdagelse i en rig og mangfoldig digtning, en verdenslitteratur på svensk.

En vifte af analyser og synspunkter

De mange artikler i antologien fører læseren vidt omkring fra samtidens syn på kvindelige forfattere og markedsføringen af Brenner i Europa til hendes placering i en international feministisk barok, hendes lejlighedsdigte til døde dyr, hendes bryllupsdigte, kvaliteten af hendes italienske digte, hendes latinske korrespondancer og hendes mands arbejde som numismatiker og miniature-maler. Brenners danske relationer behandles særskilt, og redaktørerne opsamler de mange nye synspunkter på Brenner, som kommer frem i antologien, i indledningen, mens Valborg Lindgärde giver udblik over den senere Brenner-reception i sin afrunding. Antologien er virkelig en guldgrube, der får den litterære kultur på tærsklen mellem 1600- og 1700-tallet til at træde levende frem for sine læsere. De mange illustrationer giver læseren et smukt indtryk af Brenner, hendes omgivelser og den bogkultur, hun var en del af. Meget spændende og oplysende er Lindgärdes analyse af, hvordan Brenner lanceres i en for bogproduktionen vanskelig tid, hvor alle led i produktionen koster mange penge. Også Lindgärdes gennemgang af *Wårs herres och frälsares Jesu Christi alldraheligaste pijnos historia, rijmvijs betrachtad* er lægger nye alen til forståelsen af en digter, der forener fornuft og følelse. Marianne Alenius artikel om Brenner, Kingo, Sperling og Holberg er ligeledes særdeles interessant læsning.

Man bliver også meget optaget af Brenners bryllupsdigtning og hendes raffinerede argumentation for både mænds og kvinders erotiske lidenskab, vel og mærke udtrykt på formfuldendte vers i et lejlighedsdigt fra 1693. Man røres over hendes sørgedigt over sin lille døde søn Mårten fra 1688, hvor hun tilføjer en velkendt skematik og

retorik en personlig dimension simpelthen i kraft af sin beherskelse af sprogbrug og billeddannelse. Og man bliver fascineret af Brenner som elegant brevsriver og som inspiration for en nutidig skønlitterær forfatter og forsker, Carina Burman, der i 1996 udgav romanen *Den tionde sånggudinnan*, hvor Sophia Elisabet Brenner er hovedperson. Brenner er intellektuel skarp og kan hamle op med de fleste af den digteriske retoriks samtidige nordiske mestre. Men hun bringer også ind i sit univers en fuldstændig konkret viden om kvindens fysik, når hun digter om følelsen af at bære et foster under sit bælte og at være skabt som kvinde med en krop, hvis skønhed kan forøges af sjælens dyd.

Antologien, *Vår lärde Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hendes tid*, gør det klart, at Sophia Elisabet Brenners digtning ikke bare er et spændende, akademisk studieobjekt, men en skattekasse af vers og skrifter, der hører hjemme i en større litteraturhistorie. Momentvis er Brenner virkelig verdenslitteratur på svensk, og hendes opus fremtræder som en vigtig kulturarv, som de indsigtfulde forskere, der bidrager til antologien, nu er begyndt at lægge frem for et større publikum. Flere af artiklerne burde oversættes til engelsk eller til Brenners andet modersmål tysk, ligesom der burde tilvejebringes et lille udvalg af de svensksprogede Brenner-digte på et europæisk sprog. Antologien er et indbydende arbejde, der lægger op til nye Brenner-projekter inden for forskning og formidling.